

ВКЛЮЧЕНІСТЬ ДИСКУРСУ ДО СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Черниш О.А.

Поняття дискурсу є об'єктом дослідження у філософії, соціальній психології, семіотиці, літературознавстві, теорії комунікації, а також у різних напрямках лінгвістики: когнітивній лінгвістиці, комунікативній лінгвістиці, психолінгвістиці, прагмалінгвістиці, етнолінгвістиці тощо. При цьому слід зауважити, що термін «дискурс» отримує відмінне тлумачення в різних парадигмах лінгвістики, що ускладнює проблему його трактування як лінгвістичного феномену.

Виникнення теорії дискурсу та її концептуальне оформлення бере свій початок ще з 60-70-х років ХХ століття. Причини виникнення теорії дискурсу пов'язують з прагненням структурної лінгвістики вивести синтаксис за межі речення (Т. ван Дейк, Б. Палек), дослідженням прагматики мовлення (Дж. Остін, Дж. Серль), а також наданням дослідженню мовлення соціальних рис (С.П. Денисова, В.В. Красних). Головна ціль теорії дискурсу полягає у тому, щоб запропонувати нову аналітичну перспективу в дослідження способів конструювання соціальної, політичної і культурної ідентичності.

Незважаючи на тривалу історію дослідження, питання сутності дискурсу та евристика його аналізу знаходяться у стані розробки та уточнення. Однією з актуальних проблем є дослідження соціального аспекту дискурсу. Метою даної розвідки є окреслення нерозривної єдності дискурсу з соціальною практикою, що сприятиме поясненню потенціалу та комплексності наукового аналізу дискурсу.

За Н.Д. Арутюновою, дискурс – це мовлення, яке розглядається як цілеспрямована соціальна дія, компонент, що бере участь у взаємодії людей і механізмах їхньої свідомості [1]. Отже, вивчення мовленнєвої поведінки має здійснюватися з огляду на широкий контекст соціального буття людини, оскільки типові ситуації комунікативної взаємодії мовців мають типове вербально-знакове оформлення.

Дискурс постає феноменом суспільного життя [6:6], а соціальні структури втілюються у повсякденному вербальному спілкуванні. Це форма соціальної взаємодії та соціальної практики, що формує соціальний світ [7:39]. Дискурс розглядається як об'єктивно існуюче вербально-знакове утворення, що супроводжує процес соціально значущої людської взаємодії [5:8] і в той же час визначається цінностями та соціальними нормами [3:90]. При цьому соціальний характер суб'єктів дискурсу свідчить про їх приналежність не лише до соціуму, а й до певної соціальної групи, інституту, що володіє власними когнітивними здатностями пам'ятати, забувати, класифікувати, приймати рішення, відчувати і мислити [9:56]. Кожна соціальна група має притаманний їй дискурс [2:197], а отже, здійснюючи дискурсивний аналіз, доцільно виходити з позиції трихотомії «індивід – соціальна група – суспільство» [4:18]. Поняття соціальної групи охоплює не лише відображення у мові класової структури суспільства, а також і різні елементи, чинники та складники даної структури – соціальні групи,

прошарки, професійні, культурні групи тощо, включаючи колективи малих груп [8:53].

Отже, дискурс є відображенням вербальної комунікації, яка постає засобом встановлення, підтримання та припинення соціальних відношень. У подальшому цікаво було б дослідити структуру дискурсу та окреслити його місце в соціальному спілкуванні, проводячи віхи від екстралінгвістичного до інтралінгвістичного і навпаки.

БІБЛІОГРАФІЯ

- 1) Арутюнова Н.Д. Дискурс // Языкознание. Большой энциклопедический словарь / глав. ред. В.Н. Ярцева. – М. : Большая Российская энциклопедия, 1998. – 928 с.
- 2) Белова А.Д. Лингвистические аспекты аргументации: [монография] / Белова А.Д. – К.: Киев. ун-т им. Тараса Шевченка, ИИА «Астрей», 1997. – 310 с.
- 3) Макаров М.Л. Основы теории дискурса / Макаров М.Л. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2003. – 280 с.
- 4) Мартинюк А.П. Конструювання гендеру в англомовному дискурсі: [монографія] / Мартинюк А.П. – Харків: Константа, 2004. – 292 с.
- 5) Седов К.Ф. Дискурс и личность: эволюция коммуникативной компетенции / Седов К.Ф. – М.: Лабиринт, 2004. – 320 с.
- 6) Современные теории дискурса: мультидисциплинарный анализ (серия «Дискурсология»). – Екатеринбург: Издательский дом «Дискурс-Пи», 2006. – 177 с.
- 7) Филлипс Л.Дж. Дискурс-анализ. Теория и метод / Л.Дж. Филлипс, М.В. Йоргенсен; [пер. с англ.]. – Харьков: Изд-во «Гуманитарный центр», 2004. – 336 с.
- 8) Фролова І.Є. Стратегія конфронтації в англомовному дискурсі: Монографія. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2009. – 344 с.
- 9) Douglas M. Purity and Danger. An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo, Baltimore: Penguin Books, 1966. – 244 p.